

PERCEPCIA ČINNOSTÍ SAMOSPRÁVY A VYBRANÝCH ASPEKTOV KVALITY ŽIVOTA (NA PŘÍKLADE VÝSKUMU MEDZI OBYVATEĽMI POVAŽSKEJ BYSTRICE)

Ivan ANDRÁŠKO

ÚVOD

Kvalitu života je možné označiť za veľmi široký pojem, do ktorého „sa premieta dosiahnutý civilizačný stupeň rozvoja a jeho následky“ (Spišiak a Danihelová 1998).

Na hodnotenie kvality života sa v súčasnosti používa pomerne široké spektrum ukazovateľov, pričom je ich možné vo všeobecnosti rozdeliť do dvoch základných skupín:

a) objektívne ukazovatele, ktoré kvalitu života hodnotia prostredníctvom vybraných charakteristík (napr. kvalita bývania, zdravotná starostlivosť, ekonomické ukazovatele a pod.),

b) subjektívne ukazovatele odvodené zo skúmania percepcie a hodnotového systému obyvateľov vo vzťahu k miestam, kde prebiehajú ich každodenné aktivity.

Z hľadiska výskumu v oblasti kvality života sa javí ako perspektívne skúmanie nielen aktuálnej úrovne zvolených ukazovateľov, t. j. existujúceho stavu, ale taktiež skúmanie faktorov priamo či sprostredkovane vplývajúcich na kvalitu života a určujúcich úroveň zvolených ukazovateľov do budúcnosti.

Za jeden z takýchto faktorov by sme z inštitucionálneho hľadiska mohli označiť rozhodovaciu právomoc orgánov miestnych samospráv. Dá sa totiž predpokladať, že práve samospráva bude v budúcnosti vďaka svojim rozhodovacím právomociam zohrávať kľúčovú úlohu pri ďalšom rozvoji miest a obcí na Slovensku, a teda i pri formovaní ich vnútornej štruktúry a rozvoji kvality života ich obyvateľov.

K znovuoobnoveniu samosprávy na Slovensku prišlo v rámci celkovej reformy verejnej správy po roku 1990 a je evidentné, že jej prostredníctvom obyvatelia miest a obcí dostali do rúk efektívny nástroj, pomocou ktorého majú možnosť priamo, na lokálnej úrovni, ovplyvňovať rozvoj a riadenie sídiel, v ktorých prebiehajú ich každodenné aktivity.

V súvislosti s uvedeným sa v súčasnosti často dostáva do popredia otázka aktívnej participácie občanov na samospráve či s ňou súvisiace otázky ich informovanosti a spokojnosti s činnosťou jej orgánov. Práve takýmito otázkami sa primárne zaoberá tento príspevok. Jeho súčasťou je taktiež skúmanie otázky kvality života, a to na príklade individuálnej percepcie obyvateľstvom vybraného modelového územia.

CHARAKTERISTIKA MODELOVÉHO ÚZEMIA

Modelovým územím pre študovanie danej problematiky sa stalo mesto Považská Bystrica.

25. júna 1946 bol obci Považská Bystrica oficiálne priznaný mestský charakter a bolo jej povolené používať titul mesta. V nasledujúcom období dochádza k rozvoju mesta, ktorý svoj vrchol dosiahol v období rokov 1970 až 1991. Práve toto obdobie zohralo kľúčovú úlohu pri formovaní súčasnej vnútrómestskej štruktúry, ako i celkového vzhladu Považskej Bystrice. Za najvýznamnejší dôvod rozvoja možno pritom označiť posilňovanie priemyselnej funkcie mesta v súvislosti s rozširovaním výroby v Považských strojárňach.

Samotný rozvoj mesta je možné dokumentovať napríklad prudkým nárastom počtu obyvateľov z 22 950 v roku 1970 na 40 083 v roku 1991, pričom tempo tohto rastu bolo najvýraznejšie v druhom desaťročí uvedeného obdobia. Významný bol tiež rast hustoty obyvateľstva, a to opäť najmä v rokoch 1980-1991, keď vzrástla z 336,2 na 442,7 ob./km² (Korbel 1998).

S rastom počtu obyvateľov súvisiaca intenzívna bytová výstavba mala za následok významné zmeny vo vnútornej štruktúre mesta. Pôvodná zástavba bola z väčšej časti asanovaná a na jej mieste bola vzápätí budovaná nová. Podobne ako v mnohých iných mestách i v Považskej Bystrici vznikali „panelákové“ sídliská a nové obytné štvrte, často bez dostatočne dobudovanej infraštruktúry, čo malo negatívne dôsledky v zabezpečení dopravy a vybavenosti (Andráško 2001). Tak vznikli v priebehu 70. a 80. rokov sídliská ako SNP, Hliny či Rozkvet. V štruktúre mesta dnes preto dominuje sídlisková zástavba, typickým je absentujúce historické centrum. Za prínos miestnej samosprávy možno označiť snahu o vytvorenie alternatívneho centrálného námestia, a to prebudovaním a rozšírením Centrálnej mestskej zóny (ďalej len CMZ) v priestoroch okolia Mestského úradu.

Okrem modernizácie a intenzifikácie zástavby sa v minulosti mesto rozširovalo najmä plošne. Tento rast súvisel predovšetkým s pre obdobie rokov 1970-1980, kedy vrcholila kvantitatívna urbanizácia (Slavík 1998), typickým javom integrácie vidieckych obcí k mestám. Postupne tak bolo k Považskej

Bystrici pričlenených až 12 pôvodne samostatných vidieckych obcí. V takto vzniklých mestských častiach (ďalej len MČ) i v súčasnosti naďalej prevláda radová zástavba rodinných domov „vidieckeho typu“, v niektorých prípadoch s prvkami rozptýleného osídlenia. Prenikanie typicky mestského typu zástavby do väčšiny týchto MČ je veľmi pozvoľné, príp. nulové.

METODIKA PRÁCE

Pre skúmanie danej problematiky bola zvolená metóda dotazníka, pričom práca s respondentmi by sa dala označiť za kombináciu metód „face-to-face interview“ a „drop-and-collect survey“ (Robinson 1998).

V rámci zvoleného modelového územia mesta Považská Bystrica boli 164 respondentom s trvalým pobytom na jej území predložené dotazníky obsahujúce celkovo 25 otázok, rozčlenených tematicky do 5 oblastí:

1. informovanosť obyvateľov o práci miestnej samosprávy,
2. spokojnosť obyvateľov s činnosťou samosprávy,
3. participácia obyvateľov na samospráve mesta,
4. spokojnosť obyvateľov s kvalitou života v meste,
5. demografické charakteristiky.

Po formálnej stránke sa otázky delili na:

- uzavreté (kódované, číselné), v rámci ktorých mal respondent možnosť zvoliť si jednu z vopred definovaných, číselne kódovaných odpovedí,
- otvorené (slovné, názorové), kde bol respondentovi poskytnutý priestor na širšie vyjadrenie znalostí či názorov k jednotlivým témam (Andráško 2002).

Pre štatistické vyhodnotenie odpovedí respondentov boli použité metódy regresnej a frekvenčnej analýzy.

SOCIO-DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

Priemerný vek súboru respondentov za celé mesto je 40,8 rokov. Z hľadiska MČ bol najnižší priemerný vek zaznamenaný u častí Strojárska štvrť, Jelšové a Stred, naopak najvyššie hodnoty dosiahol u častí Šebeštanová, Podvažie a Považská Teplá, Vrtižer.

Vzhľadom k vzdelanostnej štruktúre respondentov bolo 49 % so stredoškolským vzdelaním, resp. učňovským s maturitou, 36 % má vysokoškolské vzdelanie, 17,4 % učňovské (bez maturity) a 2,8 % základné vzdelanie. Najvyššia priemerná vzdelanostná úroveň bola zaznamenaná u obyvateľov MČ Strojárska štvrť, Jelšové, Stred, SNP, Hliny a Rozkvet. Naopak, najnižšia bola vzdelanostná úroveň v MČ Šebeštanová, Podvažie, Pov. Teplá, Vrtižer a Horný a Dolný Moštenec.

Z hľadiska pohlavia 41 % súboru respondentov tvorili muži, 59 % ženy.

V rámci zastúpenia respondentov jednotlivých MČ bola zachovaná proporcionalita s podielom počtu obyvateľov MČ na celkovom počte obyvateľov mesta.

ROZBOR A VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU

Informovanosť obyvateľov o práci miestnej samosprávy

Informovanosť respondentov bola v tejto oblasti hodnotená v dvoch rovinách:

- v rovine subjektívnej percepcie, t.j. ako respondent sám vníma svoju informovanosť,
- v rovine objektívneho hodnotenia informovanosti respondenta na základe zisťovania jeho reálnych vedomostí o samospráve mesta.

V rámci vyhodnotenia prvej roviny možno vyzdvihnúť najmä fakt, že až 44 % obyvateľov sa cíti byť o činnosti samosprávy málo, resp. nedostatočne informovaných, naopak, ani jeden respondent nevyjadril pocit výbornej informovanosti (tab. 1). Z hľadiska demografických charakteristík možno konštatovať, že subjektívny pocit lepšej informovanosti prevláda u starších obyvateľov a u obyvateľov s vyšším vzdelaním.

V druhej rovine sme vychádzali z hodnotenia reálnych vedomostí týkajúcich sa samosprávy mesta. Respondenti mali za úlohu odpovedať na stanovený počet konkrétnych otázok týkajúcich sa tejto problematiky. Výsledky v porovnaní s hodnotením prvej roviny zobrazuje tabuľka 1. K najzaujímavejším poznatkom patrí zrejme fakt, že reálna informovanosť obyvateľov o samospráve mesta je na lepšej úrovni, než aký je ich subjektívny pocit. V rámci hodnotenia na základe demografických charakteristík

možno konštatovať, že lepšia je reálna informovanosť u obyvateľov mladších a vzdelanejších, naopak, v rámci starších vekových skupín a u obyvateľov s nižším vzdelaním je informovanosť na nižšej úrovni.

Tab. 1. Informovanosť obyvateľov Považskej Bystrice o činnosti miestnej samosprávy (v %)

informovanosť	subjektívny pocit	reálna informovanosť
v ýborná	0	2,8
dobrá	6,7	17,3
priemerná	33,6	32,6
nízka	44,2	40,3
nulová	12,5	6,7
nevie sa vyjadriť	1,9	0
bez odpovedi	0,96	0

Na základe analýzy priestorovej diferenciácie informovanosti obyvateľov v rámci mesta je možné konštatovať, že najlepšie informovaní sú obyvatelia MČ Strojárska štvrť, Jelšové, Rozkvet, SNP a Hliny, t. j. centrálnych MČ. Naopak, najmenej informovaní obyvatelia pochádzajú zväčša z okrajových („vidieckych“) MČ.

Takáto priestorová diferenciácia informovanosti môže byť na jednej strane spôsobená demografickou štruktúrou obyvateľstva, predovšetkým vekovou a vzdelanostnou štruktúrou, na druhej strane však môžu významnú úlohu zohrávať tiež faktory ako činnosť Výborov mestských častí a pod.

Spokojnosť obyvateľov s činnosťou samosprávy

Respondenti v tejto časti výskumu odpovedali na kódované otázky s rozpätím hodnôt odpovedí od 4 (veľká spokojnosť) po 1 (veľká nespokojnosť). Výsledky tejto časti výskumu prezentuje tabuľka 2. Priemer odpovedí za celé mesto dosiahol hodnotu 2,35, čo značí miernu prevahu obyvateľov nespokojných s činnosťou samosprávy.

Tab. 2. Spokojnosť obyvateľov Pov. Bystrice s činnosťou miestnej samosprávy

miera spokojnosti	veľmi spokojní	spokojní	nespokojní	veľmi nespokojní	nevie sa vyjadriť	bez odpovede
% z celk. počtu respondentov	1,9	33,6	26,9	11,5	19,2	6,7

V rámci demografických charakteristík možno konštatovať, že vyššia spokojnosť s činnosťou samosprávy bola zaznamenaná u starších a menej vzdelaných obyvateľov.

Údaje o priestorovej diferenciácii daného ukazovateľa poukázali na fakt, že viac nespokojní sú s činnosťou samosprávy obyvatelia „vnútorných“, resp. centrálnych mestských častí, naopak, spokojnosť má tendenciu narastať so vzdáľovaním sa od centra k okrajovým mestským častiam, čo predstavuje istú analógiu k priestorovej diferenciácii informovanosti. Z dôvodov takýchto názorových odlišností možno okrem demografickej štruktúry spomenúť tiež plánovanú výstavbu diaľnice cez centrálnu časť mesta, čo jej obyvatelia prijímajú s veľkou nevôľou a na zodpovednosť za túto situáciu volajú práve predstavitel'ov miestnej samosprávy.

Tab. 3. Miera participácie obyvateľov P. Bystrice na samospráve mesta

participácia	vysoká	primeraná	nízka	nulová
% z celk. počtu respondentov	6,7	53,8	15,4	24

Participácia obyvateľov na samospráve mesta

Výsledky tejto časti výskumu boli súhrnne hodnotené na základe odpovedí respondentov na otázky týkajúce sa ich priamej účasti na samospráve mesta (napr. účasť na komunálnych voľbách). Získané údaje obsahuje tabuľka 3, pričom alarmujúcim je najmä údaj o vysokom podiele obyvateľov s nulovou mierou participácie.

Z hľadiska demografických ukazovateľov je možné konštatovať, že viac sa na samospráve mesta zúčastňujú starší obyvatelia.

Podľa priestorovej diferenciácie výsledkov je vyšší záujem podieľať sa na samospráve mesta medzi obyvateľmi okrajových MČ, naopak, tento záujem je nižší u obyvateľov centrálnej časti mesta s výnimkou časti Rozkvet.

Spokojnosť obyvateľov s kvalitou života v meste

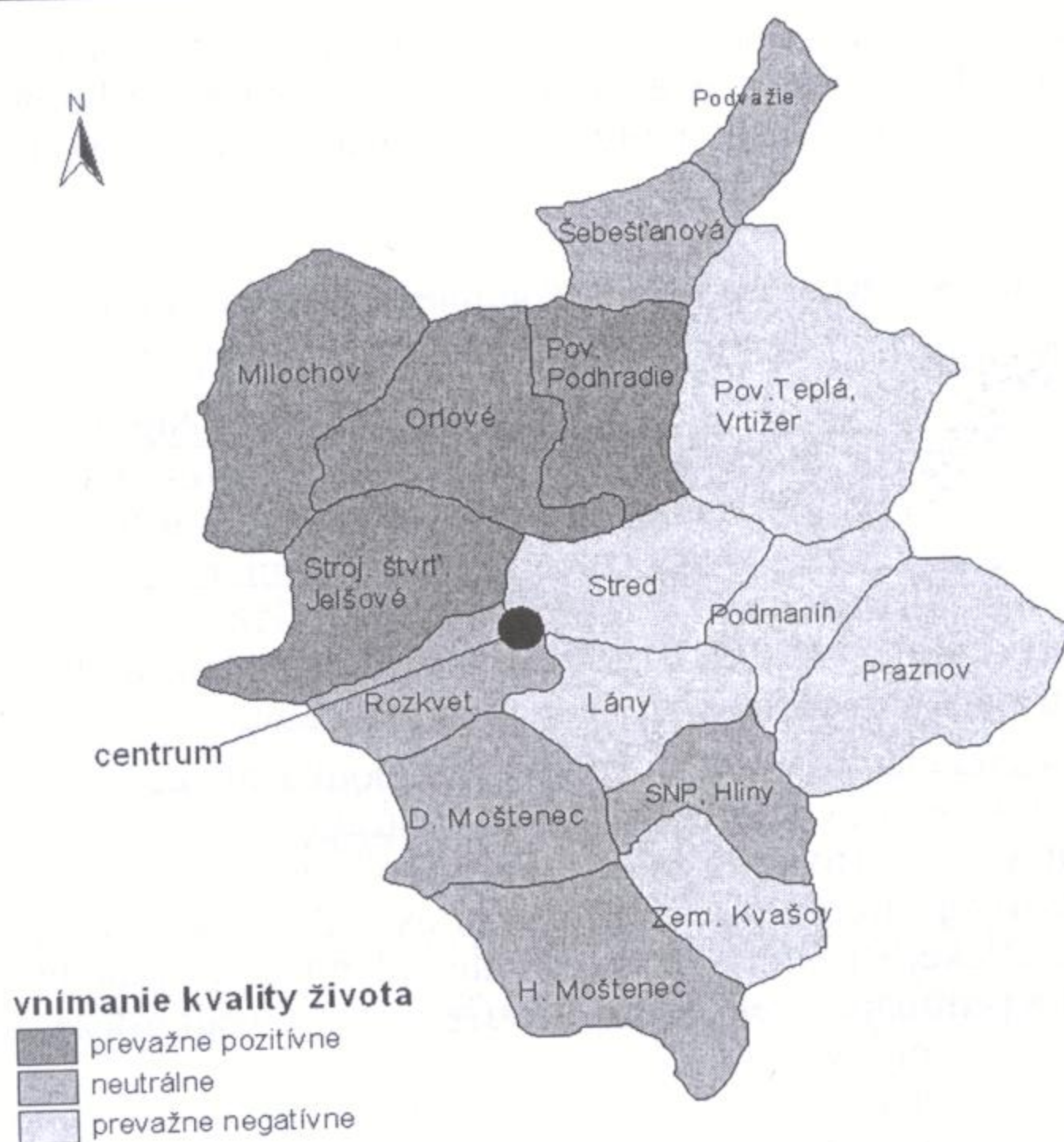
Pre zhodnotenie percepcie kvality života v meste jeho obyvateľmi boli použité odpovede respondentov na otázku týkajúcu sa ich spokojnosti so životom v meste a ich subjektívne hodnotenie pozitívnych a negatívnych faktorov kvality života.

Z výsledkov tejto časti výskumu zaujme najmä fakt, že až približne 38 % obyvateľov je veľmi nespokojných s kvalitou života v meste (tab. 4).

Tab. 4. Spokojnosť obyvateľov Považskej Bystrice s kvalitou života v meste

hodnotenie spokojnosti	veľmi spokojní	spokojní	neutrálne hodnotenie	nespokojní	veľmi nespokojní
% z celk. počtu respondentov	3,8	4,8	36,5	16,3	38,4

0 1 2 3 km

Obr. 1. Percepcia vybraných aspektov kvality života

V rámci demografických charakteristík sa dá konštatovať, že celkovo spokojnejší s kvalitou života v meste sú obyvatelia mladší a s vyšším vzdelaním.

Vzhľadom na priestorovú diferenciáciu hodnôt ukazovateľa sa vysoko negatívne hodnotenie viaže k MČ Stred, Lány, Zemiansky Kvašov, Podmanín a Praznov. Vyššia spokojnosť je u obyvateľov MČ Strojárska štvrť, Jelšové, Orlové, Podhradie a Milochovo (obr. 1).

Z celkového pohľadu je možné konštatovať, že faktory ovplyvňujúce vnímanie kvality života v Považskej Bystrici jej obyvateľmi možno rozdeliť na pozitívne a negatívne. Pomocou frekvenčnej analýzy boli stanovené najvýznamnejšie z nich (tab. 5).

Tab. 5. Najvýznamnejšie faktory ovplyvňujúce kvalitu života v meste Považská Bystrica

	% podiel respondentov, ktorí ich uviedli
pozitívne faktory:	
obchodná sieť a kvalita ponúkaného sortimentu	17,5
prestavba a modernizácia CMZ	16,5
verejná zeleň	9,2
prírodné prostredie, v ktorom sa mesto nachádza	8,2
kvalitná dopravná infraštruktúra	8,2
kultúrne podujatia a kultúrny život v meste	7,2
dostatok pohostinstiev a zábavných podnikov	4,1
negatívne faktory:	
MHD	29,9
vysoká miera nezamestnanosti	23,7
vysoká kriminalita	16,5
znečistenie verejných priestranstiev	16,5
nedostatočná činnosť miestnej samosprávy	10,3
nedostatočná činnosť polície	10,3
drogy, ich rozšírenie	7,2
nedostatok bytov	6,1
problém dobudovania diaľnice cez mesto	5,1
príliš veľký počet pohostinstiev a zábavných podnikov	4,1

Čo sa týka priestorovej diferenciácie, význam jednotlivých faktorov bol v rámci rozličných MČ odlišný (tab. 6).

Tab. 6. Najvýznamnejšie faktory ovplyvňujúce kvalitu života v Považskej Bystrici podľa mestských častí

mestská časť	najvýznamnejšie faktory	
	pozitívne	negatívne
Strojárska štvrť, Jelšové Stred	prestavba CMZ, verej. zeleň	nezamestnanosť
Lány	obchodná sieť a ponúkaný sortiment	MHD, nezamestnanosť, kriminalita
Rozkvet	obchodná sieť a ponúkaný sortiment	kriminalita, nezamestnanosť
SNP, Hliny	prestavba CMZ, dobrá dopr. infraštruktúra, obchodná sieť	MHD, nezamestnanosť
Milochov	prestavba CMZ	MHD, znečistenie verej. priestranstiev, nezamestnanosť
Považské Podhradie, Orlové Šebešťanová, Podvažie	kultúrny život, prírodné prostredie	-
Považská Teplá, Vrtižer	-	MHD
Z. Kvašov, Podmanín, Praznov	-	MHD, nezamestnanosť
Horný a Dolný Moštenec	prírodné prostredie	MHD
	prírodné prostredie	MHD
	prírodné prostredie	MHD
	prírodné prostredie	MHD

V rámci skúmania oblasti kvality života v meste bola tiež hodnotená percepcia vývoja kvality života v meste po roku 1989 (v porovnaní s obdobím do roku 1989). Dosiadnuté závery je možné zhrnúť nasledovne: spokojnosť s vývojom po roku 1989 je vyššia u osôb mladších vekových kategórií a u osôb s vyšším dosiahnutým vzdelaním, pričom najvyššia spokojnosť sa vzťahuje na vývoj kultúrno-spoločenského a športového diania v meste. Naopak u staršieho obyvateľstva je vývoj v meste po roku 1989 vnímaný prevažne negatívne.

Pomocou frekvenčnej analýzy boli stanovené zmeny po roku 1989, ktoré respondenti označili za najvýznamnejšie (tab. 7).

ZÁVER

Výsledky výskumu poukázali na priestorovú diferenciáciu vzťahu obyvateľov Považskej Bystrice k samospráve mesta. Obyvatelia centrálnych MČ sú vo všeobecnosti o samospráve mesta informovaní lepšie, zároveň je u nich preukázateľná vysoká miera nespokojnosti s jej činnosťou, a napriek tomu veľmi nízka miera participácie na samospráve mesta. Naopak, u obyvateľov väčšiny periférnych MČ je informovanosť na nižšej úrovni, napriek tomu (resp. práve preto) tu prevláda celkovo vyššia spokojnosť a taktiež je tu vyššia miera participácie.

Priestorová diferencovanosť spokojnosti obyvateľov s kvalitou života v meste je podmienená prevažne špecifickými faktormi, charakteristickými pre jednotlivé MČ. Za faktory pozitívne ovplyvňujúce život v meste sú v rámci centrálnych MČ považované najmä prebudovanie CMZ, obchodná sieť a ponúkaný sortiment tovarov u okrajových MČ dominuje skôr pozitívny faktor prírodného prostredia. V prípade faktorov negatívne ovplyvňujúcich kvalitu života v meste majú dva takpovediac celomestské „pôsobnosť“. Ide o faktor vysokej miery nezamestnanosti a nespokojnosti s prevádzkou MHD. Tento faktor jednoznačne dominuje najmä u okrajových MČ. Za zmienku tiež stojí významné postavenie negatívneho faktora vysokej kriminality v rámci niektorých centrálnych MČ. Vo vzťahu k samospráve bola preukázaná vyššia miera participácie na riadení mesta u obyvateľov MČ s vyšším hodnotením kvality života.

Tab. 7. Najvýznamnejšie zmeny v meste Považská Bystrica po roku 1989

Zmena po roku 1989:	% podiel respondentov, ktorí ich uviedli
- rozpad Považských strojární	33,8
- prebudovanie CMZ	29,5
- rozšírenie obchodnej siete a ponuky tovarov a služieb	28,1
- nárast nezamestnanosti	25,3
- nárast kriminality	8,4
- rekonštrukcia dopravnej infraštruktúry	5,6
- chátranie mesta a kult. pamiatok	4,2

THE PERCEPTION OF THE ACTIVITIES OF SELF-GOVERNMENT AND SELECTED ASPECTS OF THE QUALITY OF LIFE (SURVEY CONDUCTED AMONG THE INHABITANTS OF POVAŽSKÁ BYSTRICA)

Summary

The aim of the paper is to provide the information about the quality of life of the inhabitants of the selected town in dependence of the towns self-governments activities. The self-government was revitalized in Slovakia after more than 40 years in 1990 by the Act No. 369/1990 on municipal establishment. Over the past thirteen years it has been shaped into a stabile component of the political and economic system. This is the reason to assert that self-government is also an important factor affecting the quality of life of the inhabitants of the towns and villages. The study presents the results of the research based on the questionnaire completed by the inhabitants of the town Považská Bystrica. The questions cover 4 main areas: satisfaction of the inhabitants with the activities of the self-government, their knowledge about it and their participation in it. The fourth area deals with subjective perception of the quality of life in the town wards.

Key words: quality of life, self-government, questionnaire, research, inhabitants, perception, town

Časovo-priestorové aspekty transformačných procesov v ČR a v SR

LITERATÚRA

- ANDRÁŠKO, I. (2001). *Sociálna a bytová politika mesta Považská Bystrica*. Ročníková práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava.
- ANDRÁŠKO, I. (2002). *Organizácia a riadenie samosprávy mesta Považská Bystrica*. Diplomová práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava.
- KORBEL, D. (1998). *Postavenie Považskej Bystrice ako centra osídlenia*. Bakalárska práca, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava.
- ROBINSON, G. M. (1998). *Methods & Techniques in Human Geography*. Chichester, (John Wiley & Sons).
- SLAVÍK, V. (1998). Územné zmeny obcí v Slovenskej republike v etape transformácie (1990-1998). *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 41, 137-154.
- SPIŠIAK, P., DANIHELOVÁ, D. (1998). Niektoré otázky života v suburbánnom priestore Bratislavy. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 41, 155-163.

Príspevok je súčasťou riešenia grantového výskumného projektu VEGA č. 2/3083/23